

для поховання померлих (передбачено у ст 4 проекту Закону України “Про похоронну справу”) або безоплатне поховання військових, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною. Але, на мою думку, у даних випадках мова йде про зобов’язання держави, а не зобов’язання, що випливають з договору;

З – договір є двостороннім, оскільки зумовлює взаємне виникнення у кожній із сторін прав та обов’язків.

Стосовно істотних умов договору, то доцільним є виділення таких, як:

– Предмет договору – конкретно визначена послуга чи послуги, які зобов’язується виконати виконавець.

– Ціна договору – грошова винагорода, яку сплачуватиме замовник за надані послуги.

– Строк – час, протягом якого будуть надані послуги, (специфіка у тому, що нерідко необхідно зазначити конкретну годину та навіть хвилини надання послуг).

Не заперечую, що сторони можуть визнати істотними і інші умови договору, проте зазначені повинні бути обов’язковими і їх невиключення до договору призводитиме до його недійсності.

Мною сформульовано погляди стосовно поняття договору про надання ритуальних послуг та його реальної необхідності як правового засобу врегулювання відносин у сфері надання ритуальних послуг.

Тепер коротко окреслю другу половину моєї доповіді, мова йтиме про види договорів про надання ритуальних послуг. Значна кількість послуг ритуального характеру, які сьогодні надаються у нашій державі призводить до необхідності виділення їх у групи за певними ознаками, що дасть нам можливість говорити про види договорів про надання ритуальних послуг. Отже, умовно можна виділити три види договорів:

1. Договори про надання ритуальних послуг, пов’язаних з підготовкою тіла до поховання або кремації та безпосередньо поховання чи кремація.

2. Договори про надання ритуальних послуг, пов’язаних з організацією поховання, до них належать: проведення громадської панахиди, послуги розпорядника, музичний супровід, транспортні послуги.

3. Договори про надання ритуальних послуг, пов’язаних з доставкою та установам предметів ритуальної належності, догляд за могилою, ремонт, демонтаж намогильних споруд, склепів, колумбарних ніш.

Підсумовуючи, хочу зазначити два моменти:

– Необхідно законодавчо закріпити поняття договору про надання ритуальних послуг і включити його у систему договорів про надання послуг;

– Надання ритуальних послуг в Україні має оформлюватися укладанням договору про надання ритуальних послуг.

В. Бобрик,

*ад’юнкту Національної академії
внутрішніх справ України, м. Київ*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВОМІРНОГО ВТРУЧАННЯ В СФЕРУ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЗА ПРОЕКТОМ ЦК УКРАЇНИ

Безсумнівним фактом на сьогоднішній день є те, що в недалекому майбутньому український народ матиме новий Цивільний кодекс, проголошений в літературі “Кодексом громадянського суспільства”. Одним із значних нововведень даного правового акту стане закріплення в окремій структурній частині правових положень щодо особистих немайнових прав, серед яких є низка таких, що торкаються охорони особистого життя (права на особисте життя, на таємницю особистого життя, на таємницю про стан здоров’я, на особисті папери, на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов та інших видів кореспонденції тощо). Встановлення даних положень спрямовано на реалізацію одного із загальних принципів цивільного законодавства - принципу неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини.

Але будь-яке право людини не може бути абсолютним від обмежень та втручань, і повною мірою це стосується права на особисте життя та інших прав, що стоять на охороні особистого життя. При цьому необхідно усвідомити, що втручання в особисте життя можуть мати правомірний і неправомірний характер.

Правомірні, або їх ще називають легальні, втручання в особисте життя можуть мати місце лише у виключних випадках, передбачених законом. В юридичній термінології вони отримали назву обмежень у здійсненні особистих немайнових прав.

В новому ЦК України передбачається, що встановлення обмежень у здійсненні особистих немайнових прав, передбачених Конституцією України, можливе лише у випадках, визначених нею, а обмеження у здійсненні особистих немайнових прав, передбачених ЦК та законами України, можливе лише у випадках, визначених ними.

Протиправні втручання в особисте життя в цивілістичній літературі і цивільному законодавстві України називають ще свавільними, що вимагає спеціального пояснення, оскільки слово “свавільний” не так давно з’явилося в текстах нормативних актів.

Застосування слова “свавільний” в законодавстві розглядалося Конституційним судом України в контексті справи N 1-33/99 про смертну кару (рішення від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99). В рішенні по вищевказаній справі наголошується, що у звичному, а також в юридичному обігу термін “свавільно” вживається неоднозначно: необмежена влада; відсутність законності, справедливості; схильність діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших; самовільня тощо. На нашу думку, в контексті сучасної правової доктрини під свавільним втручанням в особисте життя необхідно розуміти випадки вторгнення з боку держави, її органів, юридичних осіб незалежно від форм власності, громадських організацій чи їх посадових осіб або окремих приватних осіб в особисте життя, розголошення ними його таємниці, порушення недоторканності його окремих проявів, що вчинені без достатніх підстав або всупереч чинному законодавству.

Розглядаючи цивільно-правові засади правомірного втручання в особисте життя людини необхідно встановити критерії визначення свавільності чи легальності втручань в особисте життя, які є необхідними умовами правозастосовчої діяльності. Такими критеріями нам вбачаються підстава, мета, спосіб, суб’єкт втручання, та особа людини, в особисте життя якої було вчинене втручання. Розглянемо їх докладніше.

1. Підстави втручання – це зазначені в законодавстві випадки, коли закон встановлює обмеження прав, пов’язаних особистим життям, наприклад, при загрозі національній безпеці, економічному добробуту та правам людини, в умовах воєнного або надзвичайного стану та ін. Такі випадки передбачаються в ст. 30-32 та 64 Конституції України та в нормах галузевого законодавства.

2. Мета (ціль) втручання. Ще наприкінці XIX ст. американські Самюель Уоррен (Samuel Warren) і Луїс Брандес (Louis Brandeis) писали, що розголошення інформації про приватне життя журналістами буде вважатися протиправним, якщо воно

має на меті корисливі мотиви або мотив нашкодити особі². Погоджуючись з даною тезою ми вважаємо, що це положення необхідно більш узагальнити, і розширити сферу його застосування до всіх тих випадків, коли суб'єкт втручання ставить перед собою іншу мету, ніж та, що визначена в законодавчій нормі, яка встановлює обмеження особистих немайнових прав.

3. Спосіб втручання. Втручання в особисте життя завжди відбувається яким-небудь способом. Це може бути отримання і розголошення інформації про особисте життя, проникнення в житло, спостереження за особою, прослуховування її телефонних розмов та інше. Якщо про спосіб, яким було здійснене втручання, заздалегідь відомо, що він порушує правові приписи, таке втручання безумовно є свавільним. Так, проникнення в житло без волі осіб, які там мешкають і без передбачених у законі підстав, буде вважатися свавільним втручанням в особисте життя, оскільки таке проникнення заборонено ст. 30 Конституції України, ст. 162 Кримінального кодексу України та іншими нормативними актами. В енциклопедичному словнику видавництва "Ф.А. Брокгауз і І.А. Ефронь" 1901 року пишеться: "Розголошення приватної таємниці між приватними особами, яке складає за загальним правилом вчинок лише аморальний, набуває при умові протизаконності способу проникнення в чужу таємницю характер ... вчинку, що примикає до групи зазіхань проти особистої честі"³. Даний критерій стосовно журналістської діяльності знайшов своє закріплення в ст. 42 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", за якою редакція і журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, якщо в них розголошується таємниця особистого життя, проте ці відомості не було отримано журналістом незаконним шляхом.

4. Суб'єкт втручання. Як критерій визначення свавільності чи легальності втручання в особисте життя дана ознака може бути використана лише стосовно найбільш поширеного способу втручання, яким є розголошення інформації про обставини особистого життя іншої людини. Взагалі суб'єктом втручання може бути особа, яка в силу своєї професії чи роду занять дізнається про таємниці особистого життя (державний службовець, лікар, адвокат, нотаріус і т.п.) або іншим чином втручається в особисте життя (правоохоронці, пожежники, працівники комунальних служб та ін.), а також сторонні приватні особи, які таким чином дізналися про істинні обставини особистого життя іншої людини. Закон по-різному визначає характер розголошення інформації про особисте життя людини в залежності від того, хто це здійснив, тобто суб'єкту втручання. Якщо таке розголошення вчинила приватна особа і при цьому її діяння не підпадає під інші критерії свавільності, воно не може вважатися протиправним. В цьому випадку мова може йти лише про аморальність вчинку або невідповідність іншим суспільним регуляторам (релігійним, корпоративним і т.п.). А якщо інформацію про особисте життя іншої людини розголосить особа, яка на законних підставах втручається в цю сферу і повинна зберігати професійну таємницю, такий вчинок є протиправним.

5. Ще один суб'єктний критерій – це особа людини, в особисте життя якої було вчинене втручання. В світовій юриспруденції на сьогодні склалась така думка, що межі охорони особистого життя, честі і гідності певних осіб є дещо вужчими, ніж пересічного громадянина. Так, прецеденти Європейського суду з прав людини доводять, що межі допустимої критики і втручання в особисті справи з боку ЗМІ є ширшими, коли вона стосується політиків чи інших, так званих "публічних" (політичних чи громадських діячів, видатних спортсменів, співаків, акторів та ін.) і "квазіпублічних" осіб (працівників державного управлінського апарату, правоохоронних органів і т.п.), а не звичайного пересічного громадянина (приватної особи)⁴. Також Європейський суд прийшов до висновку, що "вимога поваги до особистого життя автоматично обмежується в тій мірі, в якій окрема особа сама ставить своє особисте життя у залежність від громадського життя або інших інтересів, які забезпечуються захистом"⁵.

На підставі зазначених вище критеріїв визначається відповідність чи не відповідність втручань в особисте життя закону, тобто наявність чи відсутність цивільно-правового делікту, як підстави цивільно-правової відповідальності.

Як вже вказувалось вище, деякі з даних критеріїв отримали своє закріплення в законодавстві. Це стосується, в першу чергу, підстав і способу втручання. Національне законодавство містить також ряд правових положень і стосовно суб'єкту втручання, але вони знаходяться в різних правових актах і визначають даний критерій лише для окремих випадків (наприклад, ст. 8 Закону України "Про нотаріат"). Мета втручання і особа людини, в особисте життя якої було вчинене втручання взагалі не отримали свого правового закріплення.

На наш погляд, на сьогодні в Україні визріла необхідність прийняття спеціального закону про правову охорону особистого життя, в якому, зокрема, повинні знайти своє правове закріплення вищезазначені критерії.

¹ Головатий С. Цивільний кодекс: від політичного до соціального договору в Україні // Українське право. - № 2 (4). - 1996. - С. 4

² S. Warren and L. Brandeis The right to privacy // Harvard Law Review. - N 4. - 1890. - P. 193-220

³ Энциклопедический словарь / Издатели Ф.А. Брокгауз и И.А. Ефронь. – С-Петербург, 1901. – Т. 64. – С. 499

⁴ Колівер С. Свобода преси за Європейською Конвенцією про захист прав людини та основних свобод // Свобода висловлювань і приватність. - № 3-4. - 1999. - С. 34

⁵ Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. / Пер. з англ. - Львів, 2000. - С. 73

Н. Бодяк,

*Учреждение образования «Гродненский
государственный университет им. Я. Купалы»
г. Гродно, Республика Беларусь*

К ВОПРОСУ О ПРАВОВОМ ПОЛОЖЕНИИ НЕКОММЕРЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В гражданском обороте действует множество различных субъектов, в том числе и юридических лиц. Гражданский кодекс Республики Беларусь 1998 года субъектов, имеющих право осуществлять хозяйственную деятельность, подразделяет на коммерческие и некоммерческие организации (ст. 46 Гражданского кодекса). Критерием такого деления выступает: основная цель деятельности юридического лица. Для коммерческих организаций основной целью деятельности является извлечение прибыли и распределение ее между участниками. Некоммерческие организации создаются для достижения каких-либо общественно-полезных целей, удовлетворения духовных и иных нематериальных потребностей граждан, защиты прав и законных интересов граждан и организаций и т.п. Такие организации не относятся к субъектам хозяйствования, поскольку предпринимательскую деятельность они могут осуществлять лишь постольку, поскольку она необходима для уставных целей, ради которых они созданы, и соответствует этим целям (п.3 ст. 46 ГК). Некоммерческие организации не имеют права распределять полученную прибыль между своими участниками (членами). Некоммерческие организации могут создаваться в форме потребительского кооператива, общественных и религиозных организаций (объединений), благотворительных и иных фондов, финансируемых собственником учреждений. Однако ст. 46 ГК оставляет этот перечень открытым, допуская